

„Двойник, с неговия господин Голядкин. А Т. Ман до края на живота си храни един почти религиозен пиетет към великия реалист, като него проявява изключителен интерес към патологията.

Паси подробно се спира на въпроса за прототипа на Леверкюн и доказва, че прототипът се намира в затворена система. Леверкюн е литературен образ, който има право на самостоятелен живот независимо от биографическата близост с Ницше и някои теоретически заимствувания от Арнолд Шьонберг. Биографичната форма на произведението, готическата му структура като формално-стилистични особености естетът свързва с неговото съдържание, с основната му тема: „драмата на творчеството в едно драматично и трагично време“. В „Доктор Фаустус“ той вижда епос на духа, осъществен с „максимума интелектуалност и полифония, присъщи на художника Томас Ман“.

Книгата на Паси създава някои концепции, противоположни на традиционно установеното мнение. В етюда си за „Дон Кихот“ например той изразява мнението, че Санчо Панса е по духовната си същност Дон Кихот и обстойно се аргументира. Подобно схващане е изразявано и по-рано, но тук то е развито като самостоятелна концепция. Паси пише, че Санчо Панса не може да бъде разбран като представител на масата, че той е от онези единици, към които принадлежи неговият господар. Да, но до известна степен. Защото така както Дон Кихот като предста-

вител на обеднялата идалгия носи и нейното болезнено развито чувство за чест (той тръгва на подвизи и за да се прослави), така и Санчо Панса тръгва с Дон Кихот не само защото е родствен с него по душевна нагласа, но и защото авантюристичният стремеж за забогатяване е обзел дори и селячеството по онова време. Следователно Санчо Панса може да бъде разбран и като социален тип.

Едностраничност е проявена и в трактовката на „Неизвестния шедьовър“, където авторът не е потърсил позицията на реалиста Балзак по отношение на съвременното му изкуство. (През 20-те години на миналия век се разгаря ожесточен спор между привържениците на романтизма и класицизма).

Философско-литературните етюди на Паси са предназначени не за масовия консуматор, а за културния читател, за читателя, който има и необходимата специална подготовка. Но тъй като научните проблеми се разглеждат в една форма, близка до художествената, освен за философи, литературоведи и критици, тази книга е достъпна и за всички, които, макар и неспециалисти, се интересуват от въпросите на философията и литературата.

Не всичко в сборника може да се приеме безрезервно. Но солидната научна подготовка и преди всичко диалектико-материалистическият метод, всестранната култура, темпераментният стил на автора го правят задълбочен научен труд, търсено и желано четиво.

*Людмила Григорова*

## „ОТ ЧИСТАТА ФОРМА ДО ЛИТЕРАТУРАТА НА ФАКТИТЕ“

„От чистата форма до литературата на фактите“ представлява пионерски труд в една малко занемарена област на съвременното литературознание. При положение, че литературата до двадесети век е цялостно разработена и селекционирана, нещо повече, че са се създали дори традиции в литературните изследвания, още по-ярко изпъква стихийният и иманентен характер на критическите позиции за литературата на двадесети век. Няма аналитичен критерий за нея и затова няма труд, който да е показал интегралните насоки на развоя ѝ през цялото ѝ многосложно и разнородно движение във времето. Влияние в това отношение несъмнено оказва фактът, че много от литературните движения са още живи и с насоките на еволюцията и метаморфозите си често диаметрално променят взаимоотношенията си и поставят въпросителен знак над някои принципни положения в оценката им. А и в самата литературна критика могат да се забележат подобни процеси. Изброените положения, а също и

други, за които не е нужно да се отделя място в една малка рецензия, подлагат написването на книга от подобен род на риск за краткотрайност, затварят я в известен, несъмнено кратък период от време. При това амбициите и задълбочеността ѝ правят този срок още по-кратък, защото малка промяна в третирането на литературните явления могат да превърнат логичната иначе структура в компилация от схващания, лишени от единна интерпретационна база. Какво е мнението на Хутникович по този въпрос? „Създаването на книгата наложиха три неща — дидактичните необходими, недостатъчната информация, изостаналостта на научната полонистика в областта на популяризацията на научните постижения.“ Значи самият автор оценява книгата си по-скоро като учебник, отколкото като научен труд в една изостанала област. В това отношение авторът несъмнено е постигнал целта си.

Хутникович е марксист. Всички преценки в книгата са на здрава марксистическа основа,

като особено ценно е това, че авторът разглежда някои западни, известни у нас като символ на упадъчност, течения от тяхната перспективна страна. Не ги отхвърля като цялост, а ги анализира от гледна точка на онези дребни, истински частици, които те са оставили в историята на литературата, или които други течения са възприели от тях като гравивен материал. Полемиките с упадъчното в тях имат също информационен характер. Просто авторът подчертава селективния характер и функцията на времето, което си остава основен фактор в оценката на литературните елементи.

Най-ценното в книгата, което несъмнено има и научно значение, е това, че авторът е успял да проследи доста точно хронологията в литературните течения, които, както е известно, имат относителни дати на появяване и изчезване. Оттук Хутникович е тръгнал към намирането на сравнителна зависимост между теченията, ако те са на различна височина във временната градация или влиянието и взаимното въздействие, ако се развиват успоредно. Смешно е да се търси обща насока на развой, на който в по-голяма или по-малка степен да са подчинени литературните течения. Както е известно, те израстват на различна идейна, социологична и традиционна почва и въпреки интеграционното въздействие на техническия напредък в областта на психиката са значително разделени. Хутникович търси това, което се е оказало по-силно от локалните рамки, надраснало е течението и е намерило допирни точки с други течения. С една дума, той работи върху най-ценното от литературния му потенциал, за което всъщност стана дума вече в рецензията.

Книгата се състои от тринадесет глави. Първата и втората са въвеждателни, като първата въвежда читателя в историческите и социалните условия, в които израства литературата и дава относителна граница на литературите на деветнадесети и двадесети век. Втората глава дава представа за така наречената духовна надстройка на литературата — запознава с типа литературен живот, с разви-

тието на разбирането за изкуството. След това авторът разглежда последователно експресионизма, футуризма, имажинизма, дадаизма, сюрреализма, теорията на „чистата поезия“, формизма, теорията за чистата форма в театъра на Виткевич, Краковския авангард, автентизма и социалистическия реализъм. Разглеждайки тези течения в литературата, авторът постига значително по-голяма нагледност, като ги показва в другите области на изкуството. Намира дори зависимостите между различните видове изкуство, което му позволява да даде обяснения на някои странни явления в литературата.

Езикът на Хутникович е много подходящ за подобен труд със широк диапазон на действие, защото кръгът на читателите му е несъмнено широк, което авторът на рецензията е наблюдавал в Полша. Хутникович се отърсва от целия тежък багаж на латинизмите, като оставя само абсолютно незаменимите, намира на всички „професионални термини“ съответните еквиваленти и същевременно никак не снижава нивото на книгата. От първата до последната страница тя увлича читателя и го кара да участва със свои преценки в перцепцията ѝ, не дава допълнителни обяснения, така че всяка нова глава се базира на предишните и това осигурява активната читателска позиция.

В България се чувства голяма липса на труд от подобен род. Много често и при различни поводи у нас прозвучават понятия, чието съдържание е зле разбрано или се има предвид частично, което от своя страна автоматично превръща някои спорове в чист вербализъм. Една от причините за това е несъмнено липсата на възможности за елементарна ориентация. Струва ми се, че книгата на Хутникович идва да отговори на тези нужди. Без да представлява регионално непреводим труд и напълно близка нам в идеологическо и интелектуално отношение, тя несъмнено може да изиграе у нас същата роля, която изигра вече в Полша.

Боян Биоджев

## ТЕОРЕТИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ В ЕДНО ЗНАЧИТЕЛНО НАШЕ ЛИТЕРАТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО ИЗСЛЕДВАНЕ

Сегашният етап от развой на българското литературознание се характеризира с осъзнаване на все по-нарастващата нужда от уточняване на методологията, от изграждане сигурна основа за частно- и общетеоретическа интерпретация на художествените

факти, за да може то да се справи с всевъзможните отклонения от научната истина, натрупани както от вулгарния социологизъм, така и от субективистичната критика, която в редица свой прояви демонстрира своята воинствуваща антинаучност. Впрочем има едно отношение, в което субективизмът и вулгарният социологизъм се сближават максимално: наред с претенцията за неспод-

Искра Панова, Вазов, Елин Пелин, Йовков майстори на разказа, София, Български писател, 1967, с. 313.